

تفسیر غزل‌های
دیوان شمس تبریزی

عشق سوی باره

گزینش و گزارش دکتر مجید سرمدی

www.ketab.ir

سرشناسه: سرمدی، مجید، ۱۳۴۵-
عنوان قرارداد: شمس تبریزی، برگزیده، شرح
عنوان و نام پدیدآور: سی پاره عشق (تفسیر غزل‌های دیوان شمس تبریزی) / گزینش و گزارش
مجید سرمدی.

مشخصات نشر: تهران: دبیر، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۲۸۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۵۵-۴۵-۳

یادداشت: چاپ قبلی: سمیر، ۱۳۸۴.

موضوع: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق. شمس تبریزی -- نقد و تفسیر

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۷ ق. -- تاریخ و نقد

شناسه افزوده: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق. شمس تبریزی. شرح

رده‌بندی کنگره: ۹۱۳۹۰ س ۲ / PIR ۵۲۹۷

رده‌بندی دیوبی: ۸ فا ۱/۳۱

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۸۴۳۷۹

ناشر	:	انتشارات دبیر
عنوان	:	سی پاره عشق (تفسیر غزل‌های دیوان شمس تبریزی)
گزینش و گزارش	:	دکتر مجید سرمدی
چاپ اول	:	۱۳۹۰
تعداد	:	۵۰۰
چاپ	:	چاپ نشر
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۵۹۵۵-۴۵-۳

تهران، خیابان اردبیل‌بشت، کوچه وحید، پلاک ۳، واحد ۴، تلفن: ۶۶۴۱۳۷۲۶-۶۶۹۶۰۶۰۳

www.samirpublication.com

۹۰۰۰ تومان

مقدمه ناشر

زمانی که جناب سرمدی، مؤلف محترم این اثر «عاشقانه» از من خواستند که قلمی بزنم و از رویکرد مخاطبان بر این اثر شورانگیز سخنی بگویم، احساس کردم که مرا دینی است عظیم بر این شانه‌های نحیف که آنچه به معاینه دیده‌ام از شور و شوق دانشجویان و ستایش‌های خوانندگان بازگویم، اما باز احساس کردم، عطر کلام مولانا خود شمیمی دل‌انگیز است که در دماغ جان‌های ایرانی و فراتر هر فارسی‌گویی در جهان جاریست و این اقبال در قبال این اندیشه‌های عارفانه و کلام عاشقانه اندک بوده است. بالاخص اینکه جناب سرمدی با استادی و نظر نافذ و ثاقبان نکاتی را در پیش روی خواننده بازگشوده‌اند که با خواندن آن، «ملای رومی را عاشق‌تر باید دید». پس از این نکته درگذشتم تا خوانندگان خود به داوری بنشینند.

اما دریغ آمد که نگویم دکتر سرمدی نیز خود عاشق است، همانند مولانا که بر شمس عشق می‌ورزید و ثمره آن عشق، دیوانی شد که شعله‌های فروزان هر دل‌آگاهی را به آتش می‌کشد و به خروش می‌آورد و جانش را صفایی دیگر می‌بخشد و همین «سی‌پاره عشق» نمودیست از آن شعله فروزان که به جان سرمدی افتاده است. سرمدی در چاپ دوم این اثر، افزوده‌هایی دیگر دارد بر «سی‌پاره عشق» تا در دل‌های شیفته مولانا شوری دیگر افکند و آتشی دیگر در جان‌شان شعله‌ور گرداند و با این دل‌آگاهی است که به چاپ دوم این اثر روی آورده‌ام تا عشق را، آن‌گونه که مولانا دریافته بود و سرمدی تکرار می‌کند، در دل‌های همه ما جاری شود و شمیم دل‌نشین آن جانها را لطافتی دیگر بخشد.

یادداشت چاپ جدید

ایزد پاک را شکر گزارم که توان و مجالی عنایت فرمود تا این دل‌گفته‌ها از جانب این کمترین بار دیگر با ویرایشی جدید به چاپ برسد، شور و شوق همراه با درخواست بی‌گیری‌های دوستان و دانشجویان عزیز و حمایت ناشر از اسباب وصول به مراد شد. در چاپ اول، کتاب در گرد و غبار گمنامی و نادسترسی حاصل از تاخت و تاز بازار آشفته نشر و بی‌حوصلگی و کم‌توجهی بزرگان ادب پارسی فرومانده بود. در حالیکه این کتاب در نشریه‌های گوناگون چه تخصصی همچون کتاب هفته و کتاب ماه و چه در سایر رسانه‌های عمومی معرفی شده بود و می‌توانست بیشتر دیده شود.

تا جایی که استاد خرمشاهی با آن همه علم و دقت و سوابق کتاب‌شناسی در سخنرانی همایش مولانا که بعداً به صورت مقاله و سپس در مقدمه کتاب مستطاب ایشان «انسانم آرزوست» هیچگونه اشاره‌ای حتی جهت انتقاد و یادآوری و آموختن شاگردانی همچون نگارنده نداشتند و این بسیار غریب و شگفت‌انگیز بود چرا که برای ارایه سخنرانی و مقاله، آن هم با عنوان بررسی گزیده و شرح‌های دیوان شمس به اصطلاح پیشینه تحقیق را به تحقیق نرساندند. دست کم از منابع دست اول چون کتابخانه ملی ایران که هرگونه کتابی در آن ثبت شده است! و چه شگفتی زیبایی که با همه این اوصاف این کتاب ناچیز (منظور نوشته‌های بنده است نه اشعار فخیم مولانا) در طول یک سال و اندی تمام شد! نسخه‌ای از کتاب را به رسم ارادت و اظهار شاگردی خدمت استاد شفיעی کذکنی ارسال کردم که ظاهراً از قول واسطه ارسال مورد تفقد و تحسین قرار داده بودند اما...؟

باری هدف دل‌نوشته‌های فوق‌گلاویه و ابراز آرزوگی نبود، بل توجه خوانندگان به وضع کتاب و کتابداران است!

این کتاب چنانکه در مقدمه چاپ اول آمده حاصل شور و ذوق نویسنده و دوستانش بود و جهت کسب نام و مقامی نبوده است منظور انتشار «حالی» بود که در طی گفته‌ها و تقریرات و دریافت به دست آمده بود و دیگر هیچ.

زمانی که کتاب مراحل چاپ اول را طی می‌کرد نگارنده کتابی به این شکل و محتوا در بازار کتاب موجود ندید «یا من خبر ندارم یا او نشان ندارد» بنابراین به چاپ و نشر آن اقدام شد.

در چاپ جدید اندکی افزوده‌ها و کاهش‌هایی در متن ایجاد گردید که امید است مخاطبان را خشنود کند. بدین قرار:

- ۱- اغلاط چاپی و تایپی به قدر دانش خود ادراک و سپس استدراک و تصحیح شد.
- ۲- برخی جملات که زائد به نظر می‌رسید حذف شد.
- ۳- اندکی در شکل و صورت چاپ و صفحه‌آرایی تغییراتی انجام گرفت.
- ۴- برخی یافته‌های جدید چه از طرف نگارنده و چه از منابع دیگر که عمدتاً کتاب ارجمند استاد شفیع کاکئی بود، افزوده شد.
- ۵- برای مزید اطلاع برخی لغات و اصطلاحات موجود در متن، شرح در پاورقی توضیح داده شد.
- ۶- با صلاحدید و پیشنهاد ناشر محترم که خود اهل ذوق و قلم و مترجمی توانا و شیرین زبان است طرح جلد به سلیقه ایشان و موافقت اینجانب شکل دیگری یافت. در پایان لازم است دیگرار از دوستان جان و دانشجویان تشنه کام سپاسگزاری کنم که مرا در امر چاپ جدید تشویق کردند. همچنین استاد فرهیخته جناب «آقای فریدون حاجتی» آنچنان که یاد شد خود انسانی آزاده، صاحب قلمی توانا و مترجمی زبردست می‌باشند در عین مشغله‌های مربوط به نشر در این راه صمیمانه حمایت‌های معنوی و روحی و فکری را از بنده حقیر دریغ نکرده، چاپ جدید را عهده‌دار شدند. صمیمانه از ایشان تشکر می‌کنم و آرزوی کامروایی برایشان دارم.

بی‌عنایات خدا هیچیم هیچ

این همه گفتیم لیک اندر بسیج

«تابستان هزار و سیصد و نود»

مجید سرمدی

اشاره

این مجموعه در اصل مباحثی بوده است که به درخواست و اظهار علاقه دانشجویان عزیز دانشگاه در جلسات غزلخوانی دیوان شمس تبریز و تفسیر و تعبیر ابیات آن تشکیل شده بود. همان درخواست و شوق دانشجویان و ترغیب و تشویق استادان و بزرگواران باعث شد تا حاصل آن مباحث با کمی تغییر و تعدیل به دست چاپ و نشر سپرده شود.

در جلسات غزلخوانی حدود ده غزل از دیوان شمس، بدون معیار ویژه‌ای انتخاب و شرح شد. حال و هوای این مباحث آنچنان که مشخص است بیشتر بر شور و شوق دانشجویانه و کنکاش نگارنده و دوستان وی بوده است. البته سعی بر آن بوده تا در کنار شور و حال و وجد و وجدان، از علوم و فنون ادبی از جمله معانی و بیان و تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی و غیره نیز که می‌توانست در راستای این اقدام کمکی برای درک درست‌تر و دقیق‌تر باشد، استفاده شود بنابراین، تفسیر و معنای ابیات از روی دریافت‌های شخصی و وجدانی نگارنده که بی‌شک تکیه بر اندوخته‌های اندک علمی و ادبی وی بوده است، می‌باشد و بدون هیچ اصراری در ابراز تفاخر و تواضع معمول و مرسوم، تنها به عنوان کوششی در جهت شناخت و شناساندن بزرگی از بزرگان ادب و عرفان ایرانی، به اندازه دانسته‌ها و توانسته‌های خویش عرضه می‌شود و امیدوار است از فایده‌های احتمالی آن، عزیزان دانشجو و دیگر علاقه‌مندان بهره بردارند و بزرگان و استادان محترم کاستی‌ها و ناراستی‌های آن را برشمارند. «ایدون باد»

لازم به یادآوری است که پس از ترتیب و تدوین ده غزل یاد شده نگارنده بهتر دانست تا بیست غزل دیگر را با توضیحات اندک و مختصر بدانها بیفزاید، شاید که بهره‌ای بیشتر فراهم آید.

شیوه شرح در ده غزل اول، بیشتر بر تفسیرگرایی و ارایه برداشت‌ها و تاویلات ممکن ادبی و عرفانی از دیدگاه مؤلف بوده و بحث از کلیات افزون‌تر از توضیحات لغوی و ادبی می‌باشد. در بیست غزل دیگر ترجیح داده شد تا توضیحات به اختصار بوده و خواننده محترم با در نظر گرفتن مباحث پیشین و درک معنای واژگانی و زبانی این بیست غزل بتواند خود به تفسیر و تعبیر ابیات بپردازد. ممکن است در طرح و شرح برخی مطالب دچار تکرار و تأکیدهای بعضاً تاروا شده باشیم که بنا بر ماهیت و ویژگی بحث‌های کلاسی چاره از آن نبود که البته خوانندگان بزرگوار بر ما خواهند بخشید.

در انتهای کتاب فهرستی از لغات و ترکیبات غزل‌ها اعم از شرح شده و شرح نشده و همچنین فهرست آیات و احادیث ترتیب داده شده تا بتواند راهنمای پژوهندگان باشد. در پایان وظیفه می‌دانم از همگی دوستان و دانشجویان و استادانی که بر من منت گذاشته و هر کدام به گونه‌ای در خور در گردآوری و بهتر ساختن این مجموعه مرایاری داده‌اند سپاسگزاری نمایم.

سپاس ویژه دارم از سرکار خانم «اعظم خدا بنده لو» که در انتقال و تبدیل نوار صوتی جلسات به نوشتار و یافتن برخی منابع و شواهد شعری دستگیر حقیر بوده‌اند. آرزوی کامکاری و تندرستی برایشان دارم.

و نیز بایسته است از دوست گرامی جناب آقای «سهر حاجتی» که به جهت فراهم آوردن اسباب چاپ و نشر این کتاب سعی فراوان داشته، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

که عنایت با نویسنده سر بود

تا دم آخر، دمی آخر بود

فهرست مندرجات

۳	مقدمه ناشر
۵	یادداشت چاپ جدید
۷	اشاره
۱۱	پاره نخست
۴۳	پاره دوم
۶۹	پاره سوم
۸۷	پاره چهارم
۱۰۵	پاره پنجم
۱۲۱	پاره ششم
۱۳۵	پاره هفتم
۱۴۷	پاره هشتم
۱۵۹	پاره نهم
۱۷۱	پاره دهم
۱۸۱	پاره یازدهم
۱۸۷	پاره دوازدهم
۱۹۳	پاره سیزدهم
۲۰۱	پاره چهاردهم
۲۰۵	پاره پانزدهم
۲۰۷	پاره شانزدهم
۲۰۹	پاره هفدهم
۲۱۱	پاره هجدهم

۲۱۵	پاره نوزدهم
۲۱۷	پاره بیستم
۲۱۹	پاره بیست و یکم
۲۲۲	پاره بیست و دوم
۲۲۷	پاره بیست و سوم
۲۲۹	پاره بیست و چهارم
۲۳۵	پاره بیست و پنجم
۲۴۱	پاره بیست و ششم
۲۴۵	پاره بیست و هفتم
۲۵۱	پاره بیست و هشتم
۲۵۵	پاره بیست و نهم
۲۵۷	پاره سی ام
۲۶۱	فهرست آیات قرآنی
۲۶۲	فهرست احادیث
۲۶۵	فهرست واژگان
۲۸۵	فهرست منابع